

‘નિયમસાર’ ૯૩-ગાથા.

ટીકા :- ‘અહીં (આ ગાથામાં), ધ્યાન એક ઉપાદેય છે એમ કહ્યું છે.’ પહેલા વાત કરી ગયા છે. આત્મામાં જે કંઈ શુભ અને અશુભભાવ થાય એ ઘોર સંસારનું મૂળ છે. આહાહા..! સંસારીને ક્યાં જાવું? હિન્દી છે? હિન્દી છે? હિન્દીમાં લેવું છે. શું કહ્યું? કે આ આત્મા જે છે એ દેહથી તો જુદો છે, કર્મથી પણ જુદો છે. એની પર્યાયમાં; દ્રવ્ય-ગુણ તો ત્રિકાળ છે પણ, એક સમયની પર્યાયમાં પણ કર્મ અને શરીર નથી. એની પર્યાયમાં પુણ્ય અને પાપના ભાવ અનાદિથી છે. એ પુણ્ય અને પાપના ભાવ ઘોર સંસારનું કારણ છે. કેમ કે જો એનાથી ભવ ઘટતા હોય તો એ શુભ-અશુભભાવ અનંતવાર કર્યા છે. આહાહા..! અને એ શુભભાવ ઝેર કહ્યો છે. બે વાત આવી ગઈ છે. આહાહા..! આકરું કામ છે, ભાઈ! વીતરાગનો ધર્મ અપૂર્વ, અલૌકિક, અચિંત્ય છે.

આત્મામાં શુભ, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના પરિણામ ઉત્પન્ન થાય એ પણ ઘોર સંસારનું કારણ છે. કેમ કે એ પોતે સંસાર છે. આહાહા...! અને એ શુભભાવ આત્મા અમૃતસાગર છે, અમૃતસ્વરૂપ પ્રભુ છે એનાથી શુભભાવ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા એ ઝેર છે. ઝીણી વાત પડે, ભાઈ! ‘દેવીલાલજી’! આ તો આકરું પડે. શું થાય? માર્ગ કોઈ જુદી જાતનો છે, ભાઈ! અનંતકાળથી પરિભ્રમણ કરતા... કરતા... કરતા... અનંત... અનંત... અનંત ભવ કર્યા છે. એની સત્તાનો, અસ્તિત્વનો વિચાર ક્યાં કર્યો છે એણે? કે અત્યાર સુધી હું રહ્યો ક્યાં? હું એક તત્ત્વ છું, અસ્તિ છે, સત્તા છે, હોવાવાળો પદાર્થ છે તો હોવાવાળો રહ્યો ક્યાં? આહાહા...! એ ચોરાશીની યોનિમાં શુભઅશુભભાવથી રહ્યો. શુભઅશુભભાવ એ ઘોર સંસાર છે. આહાહા...! અને શુભભાવ, એ આત્મા અમૃતસ્વરૂપ, એનાથી વિરુદ્ધસ્વરૂપ, ઝેરસ્વરૂપ છે. આકરું પડે, ભાઈ! વ્યવહાર અને બહારની ક્રિયાકાંડના રસીલાઓ અને આગ્રહી, વ્યવહાર કરતા કરતા ધર્મ થશે, હળવે હળવે કરીએ. દયા, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા (કરતા કરતા) હળવે હળવે થશે એમ માનનારને આ આકરું લાગે. માર્ગ તો આ છે. આકરું લાગે, પચે કે ન પચે પણ માર્ગ તો આ જ છે. અહીં કહે છે ને? જુઓ!

‘ધ્યાન એક ઉપાદેય છે...’ આહાહા...! સ્વરૂપ ચિદાનંદ પ્રભુ, એનું વિકલ્પ વિનાનું ધ્યાન, વિકલ્પની કલ્પના વિનાનું. ધ્યાનાવલીની કલ્પનાનું આવ્યું હતું ને? એ કલ્પના પણ નહિ. આવ્યું હતું? ધ્યાન-ધ્યેયાદિક સુતપ. પહેલા આવ્યું હતું. એને સુતપ કહ્યો. ધ્યાન-ધ્યેયાદિક સુતપ. એ પણ વિકલ્પવાળું હોવાથી કલ્પનામાત્ર રમ્ય છે. આની પહેલા આવ્યું હતું. આહાહા...! આકરું પડે જગતને. શું થાય? એકદમ આ માર્ગ? આવે છે ને પહેલો વ્યવહાર કરતા પરંપરા પાક થઈને નિશ્ચય થાય. એવું આવે છે ને? પાછળ. એ તો એક નિમિત્તથી કથન છે. નિશ્ચયનું ભાન છે એમાં આવો વ્યવહાર હોય છે. એની પરંપરા તોડીને અંદર સ્થિર થાય છે. આહાહા...! છે? અંદર આવી ગયું છે. પરંપરાએ નિશ્ચય થાય છે. આહાહા...! એનો અર્થ એ કે નિમિત્તનું જ્ઞાન કરાવ્યું.

અહીં તો એક જ વાત ‘એક હોય ત્રણકાળમાં પરમારથનો પંથ.’ ચૈતન્ય ભગવાન અતીન્દ્રિય આનંદની મૂર્તિ પ્રભુ, એ પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પથી રહિત (છે). એ આત્માને ધ્યેય બનાવી અને તેનું નિર્વિકલ્પ ધ્યાન, એક ધ્યાન જ ઉપાદેય છે. આહાહા...! એ જ કરવા લાયક અને આદરણીય એ એક જ છે. શુભભાવ આદિ કરવાલાયક અને આદરણીય નથી. આવે, હોય પણ એ જાણવા લાયક છે. આહાહા...! આવું આકરું કામ છે.

અહીં તો પહેલું બાંધ્યું છે કે ‘અહીં (આ ગાથામાં), ધ્યાન એક ઉપાદેય છે એમ કહ્યું છે.’ અંતર સ્વરૂપ ચૈતન્ય પ્રભુ પૂર્ણાનંદ, પૂર્ણજ્ઞાન, પૂર્ણશાંત, પૂર્ણ વીતરાગ, પૂર્ણ પ્રભુતા આદિ પૂર્ણ ગુણનો પિંડ, પ્રભુ! એવો જે એકરૂપ આત્મા, એનું એકનું જ ધ્યાન તે આદરણીય છે. એનું ધ્યાન એક જ આદરણીય છે. પરમાત્માનું ધ્યાન, વીતરાગનું ધ્યાન એ પણ નહિ.

‘સમાધિશતક’માં કહ્યું છે ને? ‘સમાધિશતક’માં. દીવે દીવો થાય. ઝાડ ઘસાયને અગ્નિ થાય. આવે છે ને? આહાહા...! એ તો નિમિત્તથી કથન છે. સર્વજ્ઞ ત્રિલોકનાથ પરમાત્મા, એનું જ્ઞાન જેણે લક્ષમાં લીધું, એ લક્ષમાં લઈને સર્વજ્ઞ પરમાત્મા હું છું, એમ દષ્ટિ કરે છે એને સર્વજ્ઞપણું પ્રગટ થાય છે. અને બીજો, સીધો સર્વજ્ઞ હું છું એમ ધ્યાન કરે એને સર્વજ્ઞપણું પ્રગટ થાય છે. ‘સમાધિશતક’માં બે બોલ આવે છે ને? આહાહા...! માણસને મૂંઝવણ કરે એવી વાત છે.

આમ એમ કહ્યું કે એક જ આત્મા જે નિર્મળ પૂર્ણ જ્ઞાનસ્વરૂપ, આનંદસ્વરૂપ એ જ બેરૂપે પરિણમે છે. ઉપાય અને ઉપેય. એમાં રાગ અને વ્યવહાર ઉપાય અને એનું ફળ ઉપેય-મોક્ષ એમ છે નહિ. આહાહા...! એક જ આત્મસ્વભાવ. વિકાર એ આત્મા નથી, એ તો અનાત્મા છે. આત્મા એકલો ચિદાનંદ અનંતગુણનો પિંડ નિર્મળ સ્વભાવ, એ અપૂર્ણપણે પરિણમે તે સાધક છે, ઉપાય છે, એ જ કારણ છે અને પૂર્ણપણે પરિણમે તે કાર્ય અને તે ઉપેય અને તે એનું ફળ છે. એમાં ક્યાંય વચ્ચે વ્યવહાર આવ્યો એ જાણવાલાયક છે. આહાહા...! આવી વાત છે. આખો દિ’ પાપ કરવા, આખો દિ’ ધંધામાં (રોકાવું), બાયડી, છોકરા, કુટુંબ, ધંધો, ઘાણીની પેઠે આખો દિ’ પાપમાં રોકાવું અને એને એમ કહેવું કે તારું પાપ તો પાપ છે જ... આહાહા...! પણ કદાચિત તું દયા, દાન અને વ્રત, ભક્તિ, પૂજા, દાનમાં આવ એ પણ વિકાર અને ઘોર સંસારનું કારણ છે. આકરું પડે. આહાહા...! એ આવી ગયું છે ને? ઘોર સંસારનું કારણ અને ઝેર છે. આઠ બોલ આવી ગયા ને? પ્રતિક્રમણ, પ્રતિસરણ, પંચ નવકારનું સ્મરણ અને એને આધારે અશુભનો ત્યાગ, એ શુભભાવ પણ ઝેર છે.

‘પ્રભુનો મારગ છે શુરાનો, એ કાયરના નહિ કામ અહીં.’ આહાહા...! એને કોઈ વ્યક્તિની સંખ્યાની કાંઈ જરૂર નથી. ઘણા માને તો એ સત્ય કહેવાય અને ઓછું માને, થોડા માને એ અસત્ય એમ કાંઈ નથી. સત્ય તો સત્ય જ છે.

એક જ આત્મા આનંદમૂર્તિ પ્રભુ! આહાહા...! અનાકુળ શાંત વીતરાગસ્વરૂપી પ્રભુ આત્મા, અનાદિઅનંત સદાય નિર્મળાનંદ પ્રભુ છે. એને આત્મા કહીએ. એ આત્માનું ધ્યાન તે એક જ ઉપાય છે, એક જ આદરણીય છે. અહીં પર્યાયને ઉપાદેય કહ્યું. ઉપાદેય તો ખરો આત્મા છે પણ આ આચરણના ઉપાયોમાં ઉપાય કયું સાધન છે? કે આ ધ્યાન તે એક ઉપાદેય છે. આહાહા...!

આમ તો એક કારણપરમાત્મા શુદ્ધ ચૈતન્યપ્રભુ ત્રિકાળ કારણ દ્રવ્યસ્વભાવ અનંતગુણનું ધામ, એકલા અતીન્દ્રિય સુખનું, શાંતિનું ધામ, શાંતિ અને સુખનું, અનંત શાંતિ અને સુખનું ફળ, એ જ આદરણીય છે. પણ અહીં કહે છે, કે એ આદરણીય થઈને જે કંઈ પર્યાયમાં શુભાશુભ હોય તે આદરણીય નથી. એમ બતાવવા ધ્યાનને ઉપાદેય કહ્યું છે. આહાહા...! હવે અહીં હજી ૨૪ કલાકમાં બે ઘડી સાંભળવાનો વખત મળે નહિ, દેવદર્શન કરવાનો

વખત મળે નહિ, વાંચન કરવું, શ્રવણ કરવાનો વખત મળે નહિ. હવે એને એમ કહેવું કે પ્રભુ! માર્ગ તો આ છે. આહાહા...! તું શ્રવણ કર કે ભક્તિ કર કે પૂજા કર કે એક કલાક હંમેશા ભગવાનની ભક્તિ કર, છતાં એ બધો શુભભાવ તે ઝેર છે. આહાહા...! ઘોર સંસારનું મૂળ છે. અર...ર...ર...!

મુમુક્ષુ :- પુણ્ય-પાપમાં ભેદ કરે એ પણ ઘોર સંસારનું કારણ?

ઉત્તર :- ભેદ જ નથી. ભેદ કરે એ ઘોર સંસારનું કારણ છે. ‘પ્રવચનસાર’ની ૭૭મી ગાથા. પુણ્ય અને પાપમાં ભેદ પાડે કે પુણ્ય ઠીક અને પાપ અઠીક. ‘હિંદિ ઘોરમપારં સંસારં’ ‘પ્રવચનસાર’ની ૭૭મી ગાથા. અહીં છે? ‘પ્રવચનસાર’. ‘ण हि मण्णदि जो एवं णत्थि विसेसो ति पुण्णपावाणं!’ કોઈ એમ ન માને કે પુણ્ય-પાપમાં કાંઈ વિશેષ નથી, ફેર છે-પુણ્ય ઠીક અને પાપ અઠીક, એમ પુણ્ય-પાપમાં કાંઈ ફેર છે એમ જે માને. ‘ण हि मण्णदि जो एवं णत्थि विसेसो’ કાંઈ વિશેષ નથી. પુણ્ય અને પાપ, શુભ અને અશુભ બેય ભાવમાં કાંઈ ફેર નથી. આહાહા...! હવે આવું સાંભળવું. વેપાર કરવા કે આ ધંધો કરવો કે આ (કરવું)? આહાહા...! અરે...! પ્રભુ! મારગડા બહુ જુદા, ભાઈ! ભવભ્રમણ રહિત થવાના રસ્તા કોઈ અલૌકિક છે.

અહીં કહે છે, પુણ્ય-પાપમાં વિશેષ કાંઈ નથી. અહીં ‘પરમાત્મપ્રકાશ’માં કહ્યું છે. ગાથા ત્યાં પણ છે. શુભ અને અશુભ બે ભાવ છે. દયા, દાન, વ્રત, તપ, ભક્તિ, પૂજા, હિંસા, જૂઠું, ચોરી, વિષય, ભોગ, વાસના આ બે ભાવ છે. એ બે ભાવમાં વિશેષતા માને કે પુણ્ય ઠીક છે અને પાપ અઠીક છે. બેય સરખા છે, બેઉ એક જાતના ઘોર સંસારના કારણ છે. એને એક ન માનતા, વિશેષ માને. ‘હિંદિ ઘોરમપારં સંસારં’ ‘હિંદિ ઘોરમપારં સંસારં’ ‘પ્રવચનસાર’માં આ પાઠ છે. ‘મોહસંછળ્ણો’ આહાહા...! એ મિથ્યાત્વથી ઠંકાઈ ગયેલો છે. આહાહા...! પુણ્ય અને પાપ બે શુભ-અશુભભાવ, એમાં નિશ્ચયથી કાંઈ ફેર છે, એમ માને. પુણ્ય ઠીક છે અને પાપ અઠીક છે. ‘હિંદિ ઘોરમપારં સંસારં મોહસંછળ્ણો’ મિથ્યાત્વથી ઠંકાયેલો, મિથ્યાત્વથી આચ્છાંદન થયેલો, ઘોર સંસારમાં ‘હિંદિ’ એટલે રખડશે. આહાહા...! આવું કામ. ‘પ્રવચનસાર’ની ૭૭ ગાથા. ઇ કહે છે.

‘(આ ગાથામાં), ધ્યાન એક ઉપાદેય છે એમ કહ્યું છે.’ આહાહા...! જેટલા અસંખ્ય પ્રકારના શુભ અને અસંખ્ય અશુભ, એ બધા છોડી દઈને એક સ્વરૂપનું ધ્યાન, સ્વરૂપને ધ્યેય બનાવીને ધ્યાન, એ ધ્યાન એક જ આદરણીય છે. શુભભાવ-અશુભભાવ આદરણીય નથી. આહાહા...! ધ્રુજી ઉઠે ને? એકાંત જ માનેને? ‘સોનગઢ’વાળા એકાંત માને. પણ આ શાસ્ત્ર શું કહે છે? આહાહા...! વ્યવહારથી કાંઈ (માનતા નથી). ચરણાનુયોગમાં વ્યવહારની વાત બહુ આવે. આમ વ્રત પાળવા, આમ અતિચાર પાળવા, આનું આમ કરવું, આનું આમ કરવું. પ્રાયશ્ચિત લેવું પણ એ બધો ભાવ શુભ છે અને ઝેર છે, કહે છે. આહાહા...!

‘જે કોઈ પરમજિનયોગીશ્વર...’ ઉત્કૃષ્ટ વાત લીધી છે ને? ‘જે કોઈ પરમજિનયોગીશ્વર...’ જિનયોગીશ્વર. અન્યમતમાં તે હોતું નથી. પરમેશ્વર વીતરાગ જૈન પરમેશ્વરના પંથ સિવાય ક્યાંય સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન હોતું નથી. કોઈ પંથમાં એ છે નહિ. આહાહા...! તેથી પરમજિન (કહ્યું). પરમજિન, એમાં પણ યોગીશ્વર. યોગીશ્વર મુનિ લીધા છે. આહાહા...! સ્વરૂપમાં જોડાણમાં પણ ઈશ્વર છે. સ્વરૂપના ધ્યાનમાં ઈશ્વર છે. ‘સાધુ-અતિ આસન્નભવ્ય જીવ,...’ અતિ આસન્નભવ્ય જીવ. સંસારનો કિનારો છે હવે. કિનારો આવી ગયો છે. મોક્ષ સાદિઅનંત. આહાહા...! સંસાર અનાદિસાંત, એનું સાંતપણું નજીક આવી ગયું છે. અને સાદિઅનંત મોક્ષ નજીક છે હવે. આહા...! હાથવેંતમાં નથી કહેતા? આ વાત હાથવેંતમાં છે. એમ નજીક છે જેને, કહે છે. આહાહા...! જેનો આત્મા અંદરથી કબુલાત કરીને અંદર સ્વરૂપમાં જોડાણમાં ચડી ગયો છે.

‘પરમજિનયોગીશ્વર...’ એ પરમજિન કેમ લીધું છે? પરમજિન સિવાય ક્યાંય બીજો માર્ગ છે નહિ. જૈનમાં પણ અત્યારે ગોટાળા ઉઠ્યા છે. જૈન સંપ્રદાયને નામે ગોટાળા ઉઠ્યા છે. આ ધર્મધ્યાન, આ પડિક્કમણા કરો, વ્રત પાળો, ભક્તિ કરો, પૂજા કરો, આ કરો. એનાથી કલ્યાણ થશે. આહાહા...! આ સામાયિક કરો, પડિક્કમણા કરો, ચઉવિસંતુ (કરો). સમકિત વિના સામાયિક કેવી? એ તો બધો શુભભાવ છે, રાગ છે, સંસાર છે, ઘોર સંસાર છે. આહાહા...!

‘જે કોઈ પરમજિનયોગીશ્વર સાધુ-અતિ-આસન્નભવ્ય જીવ,...’ જેને હવે સંસારનો તદ્દન અંત આવ્યો છે એવો, ‘અધ્યાત્મભાષાએ પૂર્વોક્ત સ્વાત્માશ્રિત નિશ્ચયધર્મધ્યાનમાં લીન થયો થકો...’ આહાહા...! પૂર્વોક્ત કહ્યો એવો આત્મા... આહાહા...! એ આત્મામાં-સ્વઆત્મામાં, પર આત્મામાં નહિ. તીર્થંકર કે અરિહંત કે સિદ્ધ કે પંચ પરમેષ્ટી એ પર છે. પરના ધ્યાનમાં તો રાગ થાય છે, વિકલ્પ થાય છે. આહાહા...! એ તો સંતો બહાર પાડે. જેને દુનિયાની દરકાર નથી. દિગંબર મુનિઓ જગતને જાહેર કરે. આહાહા...! અમને પણ સ્મરણ કરતાં તને રાગ (થશે) અને રાગ તે ઘોર સંસારનું કારણ છે, એ તો દિગંબર સંતો કહે. આહાહા...!

‘સ્વાત્માશ્રિત નિશ્ચયધર્મધ્યાનમાં લીન થયો થકો...’ સ્વાત્માશ્રિત જોયું? ધર્મધ્યાન. એ નિશ્ચયધર્મધ્યાન. વ્યવહારે શુભભાવ આવ્યો હતો. આ નિશ્ચયધર્મધ્યાન. આહાહા...! જ્ઞાનાનંદ પ્રભુ આત્મા જ્ઞાન અને આનંદથી ભરેલો ભગવાન છે. એમાં જેનો આશ્રય છે, આત્માનો આશ્રય છે. રાગ ને પુણ્ય ને વિકલ્પનો આશ્રય છોડી દીધો છે. જેને નિશ્ચય સ્વઆત્મા આશ્રય ‘નિશ્ચયધર્મધ્યાનમાં લીન થયો થકો...’ આહાહા...! અંતર આત્મામાં શુદ્ધમાં, પવિત્રમાં. આખો આત્મા પવિત્રનો પિંડ છે. વિકાર અને સંસાર છે એ તો એક સમયની પર્યાય ઉપર વિકાર છે. એ ઉપર ઉપર છે. દ્રવ્યસ્વભાવમાં એ છે નહિ. દ્રવ્યસ્વભાવ તો પરમાત્મા પૂર્ણ છે. ત્યાં અપૂર્ણતા અને વિપરીતતા જરીએ નથી. એવું જે સ્વાત્માશ્રિત ધર્મધ્યાન. આહાહા...!

‘નિશ્ચયધર્મધ્યાનમાં લીન થયો થકો અભેદરૂપે સ્થિત રહે છે,...’ આહાહા...! એ સ્વરૂપમાં

અભેદરૂપે. ધ્યાતા, ધ્યાન અને ધ્યેય એવા ભેદના વિકલ્પો પણ કરતો નથી. આહાહા...! આવી વાત છે. ‘અભેદરૂપે...’ ચિદાનંદ ચિદ્દેવન પ્રભુ, ચૈતન્યના પ્રકાશનું પૂર, નૂર ધ્રુવ, તેમાં અભેદરૂપે સ્થિર રહ્યો થકો. જેમાં ભેદ પણ નથી કે હું ધ્યાન કરું છું અને આ ધ્યાતા છું. આત્મા ધ્યાતા છે અને ધ્યાન કરવા લાયક છે, એ ભેદ જેમાં નથી. આહાહા...! આકરું પડે. ગૃહસ્થાશ્રમને માટે બીજો કોઈ માર્ગ નહિ હોય? માર્ગ છે, એ હળવો આત્માનો આશ્રય લે છે. મુનિ છે એ ઉગ્રપણે આશ્રય લે છે. એટલો ફેર છે. બાકી આત્માના આશ્રયનો બેયનો માર્ગ તો એક જ છે. આહાહા...! આવો માર્ગ છે.

‘અભેદરૂપે સ્થિત રહે છે, અથવા સકળ ક્રિયાકાંડના આડંબર વિનાનું...’ આહાહા...! સકળ ક્રિયાકાંડ. આમ ભક્તિ કરવી, આમ પૂજા કરવી, આ વ્રત કરવા, આ કરવું, તે કરવું. એવા જે વિકલ્પો રાગ છે, એ સકળ ક્રિયાકાંડથી રહિત. આહાહા...! ‘સકળ ક્રિયાકાંડના આડંબર...’ એને આડંબર કહ્યો. આહાહા...! બહારમાં દેખાય. દસ-દસ લાખ ખર્ચે, ગજરથ કાઢે, મોટા હાથીના રથ કાઢે અને લાખો માણસ ભેગા થાય. લ્યો. બાહુબલીજીમાં હજાર વર્ષનું છે અને લાખો માણસ ભેગા થાય. અને હો-હા.. હો-હા... પાણીથી અભિષેક કરશે, આ કરશે, તે કરશે, બોલી કરશે. પછી પાંચ, દસ, વીસ લાખ ભેગા કરશે. એ બધી વાતું બહારની છે, એ ધર્મ નથી. આહાહા...! આવી વાત છે. આકરી વાત છે, ભાઈ! વાત જીરવવી આકરી છે. બહારમાં એટલા ઘૂંચી ગયા છે. રાગ ને દ્વેષ ને વિકાર, મિથ્યાત્વમાં એટલા ઊંડા ઘૂંચી ગયા છે. એનાથી આ રહિત સાંભળવાની વાત આકરી પડે એવી છે. આહાહા...!

એકલો ‘અભેદરૂપે સ્થિત રહે છે, અથવા સકળ ક્રિયાકાંડના આડંબર વિનાનું...’ એ ક્રિયાકાંડ એ આડંબર છે. આહાહા...! આ વ્રત પાળ્યા, ક્રિયાઓ કરી, દસ અપવાસ કર્યા, ચોવિહારા અપવાસ કર્યા, વરઘોડા કાઢ્યા અને દસ-દસ ઉપવાસમાં ઘરે-ઘરે ૨૫-૨૫, ૫૦-૫૦ રૂપિયાનું લહાણું કરે. હજાર ઘર હોય તો પાંચ હજાર (વાપરે). એ બધી વાતું બહારની છે, બાપા! આહાહા...! એ બધી ક્રિયા તો પરની છે પણ કદાચિત એમાં ભાવ થતો હોય તો શુભભાવ છે. જે શુભભાવને અહીં ઘોર સંસારનું મૂળ કહ્યું. આહાહા...! આકરું લાગે. વાડામાં તો રહેવા ન દે. વાડામાં આવી વાત! આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- વાડાવાળા અહીં આવે છે. વાડા તોડીને આવે છે.

ઉત્તર :- આવે છે ને બિચારા. તેને છોડીને, આગ્રહ છોડીને આવે છે. વાડાના આગ્રહી હોય એ કહે, નહિ.. નહિ... વોસરે.. વોસરે કીધું ને? જે ભાવે તીર્થંકરગોત્ર બંધાય એ ભાવ કીધું ધર્મ નથી. એ અધર્મ છે. (સંવત) ૧૯૮૫ની સાલમાં, પોષ મહિનો. ‘બોટાદ’માં હજારો માણસો વ્યાખ્યાનમાં હતું. અપાસરામાં માય નહિ. પાછળ ગલી ભરાય જાય. ઘણું માણસ. ત્રણસો ઘર. બધા માણસ સાંભળવા આવે. એમાં આ વાત આવી કે જે ભાવે તીર્થંકરગોત્ર બંધાય એ ભાવ ધર્મ નથી અધર્મ છે. હાય.. હાય.. ધ્રુજી ઉઠે. અને પંચમહાવ્રતના પરિણામ

તે આસ્રવ છે. આહાહા...! એ ધર્મ નથી, સંવર નથી. સભા તો સાંભળતી હતી. ઘણું માણસ. આખી સભા ભરાતી. શેઠિયાઓ, ગૃહસ્થો બધા ૫૦-૫૦ હજારની પેદાશવાળા શેઠિયાઓ. તે દિ'... તે દિ'. કેટલા વર્ષ થયા? ૫૧ વર્ષ પહેલાની વાત છે. 'કાનજીસ્વામી' વ્યાખ્યાન વાંચવા બેઠા છે એટલે માણસો સમાય નહિ. કીડીની પેઠે ભરાય. આ વાત આવી ત્યાં લોકો કોઈ ન (બોલ્યા) પણ એક સાધુ બેઠા હતા એ કહે, વોસરે... વોસરે. આ અમારે જોઈએ નહિ. આ વાત જોઈએ (નહીં) આ જોઈએ (નહીં). વોસરે સમજાણું? આહાહા...! આ વાત અમારે સાંભળવી જોઈએ નહિ, શ્રદ્ધવી ન જોઈએ. સભા મોટી હતી. હું સમજ્યો હતો કે આ બોલે છે. પછી મેં કહ્યું તમારે મૌન રહેવું હતું ને. નહોતું માનવું. તમારું સભામાં કોણે સાંભળ્યું? સભામાં માન હતું ત્યારે કહ્યું. સંપ્રદાયમાં પણ માન હતું. જ્યાં જઈએ ત્યાં હજારો માણસો (આવે). ૧૯૭૪ની સાલથી. ૬૧-૬૨ વર્ષ થયા. સભા ભરાય. સંપ્રદાયમાં ખરું ને. મુહપત્તિ, રજોણું. આપણા મહારાજ છે. આહાહા...!

અહીં કહે છે, 'ક્રિયાકાંડના આડંબર વિનાનું...' એક વાત. શું? ધ્યાન. આત્મા આનંદસ્વરૂપ છે, અતીન્દ્રિય આનંદનો પિંડ છે. અતીન્દ્રિય વીતરાગસ્વરૂપ છે એવો જે આત્મા અંદર છે એને 'ક્રિયાકાંડના આડંબર વિનાનું...' ધ્યાન. ક્રિયાકાંડનું ધ્યાન તે ધ્યાન નથી, એ તો રાગ છે, આર્તધ્યાન છે. આહાહા...! 'અને વ્યવહારનયાત્મક ભેદકરણ...' આહાહા...! છે? 'ભેદ કરવા તે; ભેદ પાડવા તે. [સમસ્ત ભેદકરણ—ધ્યાન-ધ્યેયના વિકલ્પ સુદ્ધાં—વ્યવહારનયસ્વરૂપ છે.]' આવું આત્માનું ધ્યાન કરું. ધ્યાતા આત્મા, ધ્યાન એમ ભેદ પાડવા, એવો વિકલ્પ-રાગ ઊઠે એ પણ દુઃખદાયક છે, કલ્પનામાત્ર છે. આહાહા...! આકરી વાતું બહુ, બાપુ! આહાહા...!

'વિકલ્પ વિનાનું,....' આડંબર વિનાનું, વિકલ્પ વિનાનું, વ્યવહારનયના ભેદ વિનાનું અને 'સમસ્ત ઇન્દ્રિયસમૂહથી અગોચર...' પાંચે ઇન્દ્રિયો અને મન, એનાથી અગમ્ય એવો ભગવાનઆત્મા અંદર છે. આહાહા...! પાંચે ઇન્દ્રિયો અને મનથી અંદર ભિન્ન છે. ચૈતન્યસત્તા આત્મતત્ત્વ અનંત ગુણનો પિંડ, એ ઇન્દ્રિયોથી અગોચર છે. ઇન્દ્રિયોથી ગમ્ય નથી, ઇન્દ્રિયથી જણાય એવો નથી. આ સાંભળીને ઇન્દ્રિયથી જણાય એવો નથી, એમ કહે છે. આહાહા...! આવ્યું કે નહિ એમાં ઇન્દ્રિય? ઇન્દ્રિયથી સાંભળ્યું અને સાંભળવાથી જણાય એવો નથી. આહાહા...! આકરું કામ ભારે, ભાઈ!

કોને પડી છે? આહા...! ચોરાશીના અવતારમાં રખડવા આડે ક્યાંય... આહાહા...! માણસ મોટો, કરોડાધિપતિ, અબજોપતિ હોય, મરીને ભૂંડમાં જાય. આહાહા...! ઢેઢગરોળીને કૂખે અવતરે. આહાહા...! આવો સંસાર છે. ઘોર સંસારનું આર્તધ્યાન. એમાંથી સુગતિ, પુણ્ય, બે-ચાર-પાંચ કલાક શુભભાવ કરવા, વાંચન (કરવું), એ વખત ક્યાં છે? એકાદ કલાક મળે તો કરી આવે ક્યાંક સામાયિક કાં ભક્તિ ને કાં પૂજા (કરે), એમાં જરી કોઈ શુભભાવ

હોય. બાકી ૨૩ કલાકનું આર્તધ્યાન. એરણની ચોરી અને સોયનું દાન. આહાહા..! એના પુણ્ય પણ ક્યાં છે. આહાહા..! બહુ આકરું કામ છે, બાપુ! વીતરાગ તો જેમ સત્ય હોય તેમ કહે. એને કાંઈ દુનિયાની પડી નથી. ઓહોહો..!

કહે છે, ‘ધ્યાન-ધ્યેયના વિકલ્પ વિનાનું, સમસ્ત ઇન્દ્રિયસમૂહથી અગોચર એવું જે પરમ તત્ત્વ—’ પરમતત્ત્વ. ભગવાનઆત્મા પરમ ચૈતન્ય હીરલો અંદર. ચૈતન્યહીરો અંદર અનંત ગુણની ખાણ, જેમાં અનંત હીરા-ગુણ ભર્યા છે. આહાહા..! કેમ બેસે? લાખ-બે લાખનું એક મણિરત્ન જ્યાં મળી જાય ત્યાં ખુશી-ખુશી થઈ જાય. આહાહા..! આ તો અનંત અનંત ગુણના મણિરત્નથી ભરેલો ભગવાન છે. એક એક આત્મા એવો ભરેલો ભગવાન છે એમ પરમાત્માએ ફરમાવ્યું છે. એની સામું જોવાની તને ફૂરસદ નથી. આહા..! અને પામર સામું જોવાને તલ્લીન થઈ ગયેલો છો. પ્રભુ સામે જોતો નથી અને પામર સામે તલ્લીન થઈ ગયો. આહાહા..!

‘ઇન્દ્રિયસમૂહથી અગોચર એવું જે પરમ તત્ત્વ—શુદ્ધ અંતઃતત્ત્વ,...’ જોયું? એનો અર્થ ક્યો. ‘શુદ્ધ અંતઃતત્ત્વ,...’ અંતઃતત્ત્વ આત્મા પરમાત્મસ્વરૂપ આનંદકંદ, શાંતની મૂર્તિ, અવિચળ જ્ઞાન, અવિચળ આનંદ, અવિચળ વીતરાગતા, એવી અનંત શક્તિઓનો સાગર ભગવાન, એવું પરમતત્ત્વ, અંતઃતત્ત્વ ‘તે સંબંધી ભેદકલ્પનાથી નિરપેક્ષ...’ એવું ‘શુદ્ધ અંતઃતત્ત્વ, તે સંબંધી ભેદકલ્પનાથી નિરપેક્ષ...’ આહાહા..! એમાં ભેદ પણ નહિ. શુક્લધ્યાન લેવું છે ને? ‘નિરપેક્ષ = ઉદાસીન; નિઃસ્પૃહ; અપેક્ષા વિનાનું. [નિશ્ચયશુક્લધ્યાન શુદ્ધ અંતઃતત્ત્વ સંબંધી ભેદોની કલ્પનાથી પણ નિરપેક્ષ છે.]’ એવા ‘નિશ્ચયશુક્લધ્યાનસ્વરૂપે...’ આહાહા..! ‘સ્થિત રહે છે,...’ આહાહા..! પંચમઆરામાં પણ સંતો આવો ઉપદેશ કરે છે. ધ્યેય ઊંચું છે ને! આવા શુક્લધ્યાનમાં સ્થિત રહે છે. પોતાને ઉગ્રપણે ભલે ધર્મધ્યાન છે પણ અંદર શુક્લધ્યાનમાં આગળ વધવાનો ધ્યેય છે. આહાહા..! પંચમઆરામાં શુક્લધ્યાનનો અભાવ (હોવા) છતાં શુક્લધ્યાનમાં સ્થિત રહે એવી ભાવના જણાવે છે. આહાહા..!

‘તે (સાધુ) નિરવશેષપણે...’ કાંઈ બાકી રાખ્યા વિના ‘અંતર્મુખ હોવાથી...’ અંતર્મુખમાં કાંઈપણ બાકી ભેદકલ્પના, વિકલ્પથી બાકી રાખ્યા વિના... આહાહા..! આવો જે ભગવાન અંદર બિરાજે છે પરમ અતીન્દ્રિય આનંદનો (નાથ) પ્રભુ, વીતરાગમૂર્તિ પ્રભુ આત્મા અંદર બિરાજે છે. કેમ બેસે? આખો દિ’ આત્મા... આત્મા... આત્મા સાથે જ વાતું કરવી, એ ભૂલીને આ પરની સાથે વાતું કરવી, એ શી રીતે બેસે? આહાહા..! આવો જે આત્મા અંદર અનંત અનંત ગુણના રતનનો હીરો ભરેલો છે. ‘સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો.’ સિદ્ધનું સ્વરૂપ છે તેવું આ આત્માનું સ્વરૂપ અંદર છે. આહાહા..!

એમાં ‘સ્થિત રહે છે, તે (સાધુ) નિરવશેષપણે અંતર્મુખ હોવાથી...’ એ સાધુ પરની કોઈ અપેક્ષા વિના ‘અંતર્મુખ હોવાથી પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત સમસ્ત મોહરાગદ્વેષનો પરિત્યાગ કરે

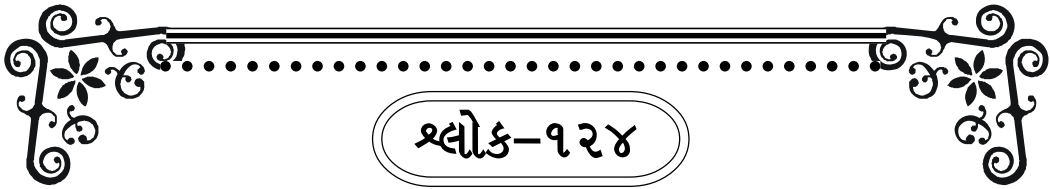

છે;...' આહાહા...! 'પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત સમસ્ત મોહ...' પ્રશસ્ત એટલે શુભરાગ. મોહ-શુભમોહ, અશુભમોહ એનો સર્વથા ત્યાગ કરે છે. આહાહા...! એની દષ્ટિમાં તો પહેલી આ વાત બેસવી જોઈએ કે આ આ પ્રમાણે થાય ત્યારે તેને શુક્લધ્યાન કહેવાય. એમ દષ્ટિમાં તો એને પહેલું બેસવું જોઈએ. આહાહા...!

'પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત સમસ્ત મોહરાગદ્વેષનો પરિત્યાગ કરે છે;...' પરિત્યાગ કરે છે એમ કહ્યું. પરિ—સમસ્ત પ્રકારે અંદર છોડે છે. આહાહા...! અંતર આનંદનો સાગર ભગવાન ડોલે છે એમાં લીન થાય છે. આહાહા...!

'તેથી (એમ સિદ્ધ થયું કે) સ્વાત્માશ્રિત એવાં જે નિશ્ચયધર્મધ્યાન...' સ્વ આત્મા આશ્રયે નિશ્ચયધર્મધ્યાન 'અને નિશ્ચયશુક્લધ્યાન, તે બે ધ્યાન જ સર્વ અતિચારોનું પ્રતિક્રમણ છે.' લ્યો. બધા પાપોનું, અતિચારોનું પ્રતિક્રમણ આ ધ્યાન છે. ધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાન. આહાહા...! આકરી વાત. હજી વ્યવહારના ઠેકાણા ન મળે, વ્યવહારથી નવરાશ ન મળે. ધંધા આડે આખો દિ' પાપ. સવારથી દુકાન ઉઘાડીને એય.. બરાબર સાફ કરીને ધ્યાન રાખે, ઘરાકને જોવે, કોણ આવ્યું અને કોણ આવે છે? શું આવે છે? આહાહા...! હવે એને આ આત્મા આવો ક્યારે બેસે? અને જન્મમરણ ક્યારે ટળે? પરિભ્રમણ ચાર ગતિના દુઃખ... આહાહા...! એ ટાળવાનો ઉપાય આ એક છે.

નિશ્ચય 'સ્વાત્માશ્રિત એવાં જે નિશ્ચયધર્મધ્યાન અને નિશ્ચયશુક્લધ્યાન, તે બે ધ્યાન જ...' બે ધ્યાન જ. એ સિવાય કોઈ વાત નહિ. આહાહા...! અંદર શુભરાગનો વિકલ્પ (ઉઠે) એ પણ નહિ. 'સર્વ અતિચારોનું પ્રતિક્રમણ...' બધા પાપોનું પ્રતિક્રમણ એ છે. અંતરમાં ધ્યાનમાં સ્થિર થઈ જવું એ બધા પાપોનો—અતિચારનો ત્યાગ છે. ત્યાં પાપનો ત્યાગ થઈ જાય છે. આહાહા...! બહારથી પાપનો ત્યાગ કરીને બેઠો એ ધર્મ છે નહિ. આહાહા...! હિંસા ન કરી, જૂઠું ન બોલ્યો, બહારમાં શરીરથી બ્રહ્મચર્ય પાળ્યું, એ કાંઈ વસ્તુ નથી. આહાહા...! આકરું કામ. સાંભળવું કઠણ પડે. આ તે વીતરાગ આમ કહેતા હશે? જૈન પરમેશ્વર, વીતરાગ જૈન પરમેશ્વર, એણે આમ કહ્યું એ સંતો જગતને જાહેર કરે છે. આહાહા...! 'બે ધ્યાન જ સર્વ અતિચારોનું પ્રતિક્રમણ છે.'

શ્લોક-૧૨૪

(અનુષ્ટુભ)

શુક્લધ્યાનપ્રદીપોડયં यस્ય ચિત્તાલયે બભૌ ।

સ યોગી તસ્ય શુદ્ધાત્મા પ્રત્યક્ષો ભવતિ સ્વયમ્ ॥૧૨૪॥

[હવે આ ૯૩મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતા ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે:]
[શ્લોકાર્થ :-] આ શુક્લધ્યાનરૂપી દીપક જેના મનોમંદિરમાં પ્રકાશ્યો, તે યોગી છે; તેને શુદ્ધ આત્મા સ્વયં પ્રત્યક્ષ હોય છે. ૧૨૪.

શ્લોક-૧૨૪ ઉપર પ્રવચન

‘[હવે આ ૯૩મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતા ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે:]
શુક્લધ્યાનપ્રદીપોડયં यस્ય ચિત્તાલયે વમૌ ।
સ યોગી તસ્ય શુદ્ધાત્મા પ્રત્યક્ષો ભવતિ સ્વયમ્ ।।૧૨૪ ।।

આહાહા..! ‘પદ્મપ્રભમલધારિદેવ’ મુનિ. ૯૦૦ વર્ષ પહેલા થયા. એ આ વાત કરે છે. ભગવાનની કહેલી આ વાત છે. આ ‘નિયમસાર’ ‘કુંદકુંદાચાર્યે’ કીધું, મેં મારા માટે બનાવ્યું છે. આ ‘નિયમસાર’ તો મેં મારા માટે બનાવ્યું છે. તમે સાંભળો અને સમજો, બાકી મેં તો મારા આત્મા માટે બનાવ્યું છે. આહાહા..!

શ્લોકાર્થ :- ‘આ શુક્લધ્યાનરૂપી દીપક...’ શુક્લધ્યાન લીધું. જોયું? ઉત્કૃષ્ટ. ‘જેના મનોમંદિરમાં પ્રકાશ્યો,...’ ‘આ શુક્લધ્યાનરૂપી દીપક જેના મનોમંદિરમાં પ્રકાશ્યો, તે યોગી છે;...’ આહાહા..! તે યોગી. પણ અન્યમતિના યોગી નહિ, હોં! ભગવાને જે આત્માનું આનંદ સ્વરૂપ કહ્યું, એમાં યોગી એટલે જોડાઈ જાય છે તે યોગી. યોગ એટલે એમાં જોડાય એટલે યોગી. યોગી એટલે ઓલા બાવા યોગી થાય એ નહિ. એ તો બધા અજ્ઞાનીને કાંઈ ભાન ન મળે. આહાહા..! આવા ‘તે યોગી છે; તેને શુદ્ધ આત્મા સ્વયં પ્રત્યક્ષ હોય છે.’ આહાહા..! પંચમઆરાના મુનિ આ વાત જોરથી કરે છે. જેને દુનિયાની પડી નથી. આવી વાત કરતા સમાજમાં સમતોલ રહેશે કે નહિ? સાધારણ પ્રાણી આને કેમ સ્વીકારશે? આહાહા..! ઉછલક થઈ જશે. આહાહા..! થાઓ દુનિયા તો ઉછલક અનાદિથી અજ્ઞાનથી પડેલી જ છે. અજ્ઞાનમાં અથડાણ છે. આહાહા..!

આવા જે ‘શુક્લધ્યાનરૂપી દીપક જેના મનોમંદિરમાં પ્રકાશ્યો, તે યોગી છે;...’ આહાહા..! ‘તેને શુદ્ધ આત્મા સ્વયં પ્રત્યક્ષ હોય છે.’ શુદ્ધ આત્મા પ્રત્યક્ષ હોય છે. આહાહા..! તેને શુદ્ધ આત્માનું પ્રત્યક્ષ વેદન હોય છે. અતીન્દ્રિય આનંદ અને અતીન્દ્રિય જ્ઞાનનું વેદન હોય છે. એ પ્રત્યક્ષ છે. કોઈ વિકલ્પ અને રાગ અને મનનો આશ્રય ત્યાં છે નહિ. આહાહા..! કાલે હતું એવું આજે આવ્યું. આવી વાત છે. આહાહા..!

એવા મુનિને ‘શુદ્ધ આત્મા સ્વયં પ્રત્યક્ષ હોય છે.’ ત્યારે કોઈ કહે, આટલી બધી મોટી વાત કરે (એ) અમારાથી થઈ શકે નહિ. પણ પહેલી પ્રતીત તો કર. શ્રદ્ધા તો કર કે માર્ગ આ છે, આ સિવાય કોઈ માર્ગ છે નહિ. આહાહા..! અંદર સ્વરૂપ શુદ્ધ ચૈતન્યઘન

પ્રકાશ ચૈતન્યની ચમત્કારી મૂર્તિ પડી છે. એવું જે વીતરાગસ્વરૂપ, તેના ધ્યાનમાં રહે... આહાહા...! એ 'શુદ્ધ આત્મા સ્વયં પ્રત્યક્ષ હોય છે.' એને અંદર સ્વયં પ્રત્યક્ષ હોય છે. પ્રત્યક્ષ આત્મા એટલે પર્યાયમાં પ્રત્યક્ષ જણાય છે. એને પરોક્ષ હોતો નથી. જોયું? કેવળજ્ઞાન પહેલા શુક્લધ્યાનમાં પ્રત્યક્ષ થાય છે એમ કહે છે. આહાહા...! એવી અહીંયાં નીચે ધર્મધ્યાનમાં પ્રતીત કરાવે છે. આહાહા...! એમ કહે છે, તું મુંઝા નહિ. આવી વસ્તુ થઈ શકે છે. શુક્લધ્યાન આવી સ્થિતિ છે અને આમ બની શકે છે, એવી પ્રતીતમાં લાવ. પ્રતીતમાં લાવ અને સ્વનો આશ્રય કર. એ વિના બીજો કોઈ ઉપાય તરવાનો છે નહિ.

ચોરાશીના અવતારમાંથી નીકળવાનો બીજો કોઈ ઉપાય નથી. બાકી અનંતકાળથી પરિભ્રમણમાં કચડાઈ ગયો. તલને જેમ ઘાણીમાં પીલે એમ ચોરાશીના અવતારમાં પીલાણો છે. આહાહા...! એક પછી એક, એક પછી એક મર્યો ત્યાં બીજે અવતરે. નિગોદમાં તો એક શ્વાસમાં અઢાર ભવ. આહાહા...! કેમ હશે? ત્યાં શું થયું હશે? એક શ્વાસમાં અઢાર ભવ કરે. આ લસણ, ડુંગળી, બટાટા-આલુ નથી કહેતા અત્યારે. મૂળાનો કાંદો, આલુમાં જરી એ પ્રશ્ન ઉઠે છે. કોઈ પ્રત્યક્ષ કહે એ પ્રશ્ન ઉઠ્યો છે. પણ આ લસણ, એક કટકીમાં અસંખ્ય શરીર અને એક શરીરમાં અનંત જીવ અને એક એક જીવ અનંત... અનંત... અનંત... અનંત આનંદનો સ્વામી છે. આહાહા...! કેમ બેસે? મોટો બહાર વૈભવ હોય ઈ બેસે. કે આને પચાસ લાખ, મળ્યા, કરોડ મળ્યા, પાંચ કરોડ મળ્યા, ધૂળ મળી, રાજા થયો, રૂપાણું શરીર મળ્યું, દસ-પચ્ચીસ રાણીઓ મળી, દીકરા પચાસ થયા તે બધા રળાઉ થયા. પચ્ચીસ-પચાસ લાખના આસામી રળાઉ-રળાઉ. જગતને એ બધા પાપના ભભકા બેસે. આહાહા...! આ અંદરના ભભકાની વાત અંદર બેસે નહિ. એ બેસાડવા આ વાત કરે છે. ભલે શુક્લધ્યાન (અત્યારે) હોય નહિ. આહાહા...!

શુક્લધ્યાનની દશા આવી હોય, જેમાં આત્મા સ્વયં પ્રત્યક્ષ થાય. આહાહા...! સ્વયં પ્રત્યક્ષ થાય. એમ પ્રતીત તો કર, શ્રદ્ધામાં તો લે. ન બની શકે એમ ન માન. આમ ન બની શકે અને આમ ન થઈ શકે, એમ ન માન. આહાહા...! છે? 'તેને શુદ્ધ આત્મા સ્વયં...'
સ્વયં પ્રત્યક્ષ થઈ જાય છે. વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)